

~~112771~~
~~1910~~
7387

9.

Wenne maal on nüüd mitmes paigas taud ligumas, mis Cholera=tõbbeks nimmatakse. Se tõbbi, mis külge hakkab ja paljogi innimesi ärra lõppetab, on kül weel kaugel meie ma nurgast ja peäle sedda on meie armolinne ja suur Keisri=herra keige wiisiga jubba selle eest hoolt kandnud, et se kardetaw tõbbi laiemale ei lähhä, nenda et meie nüüd sellegi peäle woime lota, et temma keige-wäggewama Jummalalla abbiga meile mitte ei tulle: agga ommetigi on tullus, kui igga innimenne õppiks, kuidas se tõbbi tunda, kust temma tulleb, kuidas temma eest hoida ja kuidas temma wasto abbi sada. Sellepärast andakse nüüd kohto roolest sedda õppetust

Cholera = tõbbest.

I. Kuidas tunda, et Cholera=tõbbi on tullemas?

Pea jookseb ümber, süddame al ning mao kohhas tunnukse pikistamist ja ah-hastust, ajatamatta janno, oksendamist ja solikade korrisemist; ihho rammo lõp-peb äkkitselt ärra; kõht on lahti; se weddel, mis oksendakse ja passandakse, on werre ehk ugguritse wee karwane; jallad ja käed, mis kokko kistakse, jäwad keige ihhoga külmaks ja soon pekfab nenda hiljokeste, et tedda agga waewalt tunnukse.

Need haigusse märgid woiwad monnikord ka teiste asjust tulla, ärranis süggise ajal külmast ilmast, sandist seedmisest ehk lia pu wilja sömisest. Ei niisuggune haigus polle weel mitte pärris Cholera=tõbbi.

II. Kust Cholera=tõbbi tulleb?

Waidlematta on külge hakkaw Cholera=tõbbi wenne maal teisest kohhast teise läinud; agga temma woib ka teisest asjust ja süüst tulla. Et agga monda nimmetada:

- 1) Niisk ja willo ilm, ärranis pärrast soja päwa;
- 2) Raswatsed, tored, raskeb ja seedmatta road, nenda kui tored naerid, tored kapstad, wannad ehk liaste solatud kallad, pu wiljad, mis mädanema läinud ehk weel mitte walnis ei olle, sened ning happo piim;
- 3) Käimatta ehk liig happo joma-aeg, nenda kui õllut, taar ning möddo;
- 4) Liigsõminne;
- 5) Riisad ja puhhastamatta ello maiad;
- 6) Maddalad ja mädada kohhad;
- 7) Kerge ihho kätte, mis külma eest ei kaja;
- 8) Ilma puhhastamatta ihho;
- 9) Liig wina jominne ja ülle pea ilma tallitamatta himmud;
- 10) Keik, mis ihho rammo rängaste ärra wärsitab;
- 11) Willo õ aur;
- 12) Ahhastus ja tust, wiha ning kartus.

III. Kuida Cholera-tõbbest hoida?

Kes nende nimmetud asjade eest hojab, se woib Cholera-tõbbest peäseada, kui temma needgi asjad weel tähhele panneb:

- 1) Et temma õ ajal oue ei jä, ärranis siis, kui ilm niisk ja uddune on, egga ennast niiska ma peäle mahha ei heida.
- 2) Et lemna hommikul unnest ülletoutes warsti tule kätte ei lähhä ilma sojemad rided selga pennematta egga wõdist tulles palja jalla ei käi.
- 3) Et temma torelt pu wilja ja juri ei sõ, kui naeri ehk seni, ei ka kallo, mis wannad, ei ka raswast sea lihha, ei ka sandiks läinud woib egga taignast leiwa; nenda tulleb ka hoida paljo sibbula ja küüslauko eest.
- 4) Mendasammoti tulleb õlle eest hoida, kel murrastand maggo jures, nenda ka tari, happo pima ja möddo eest.

Wina kasinaste prufida polle mitte laita, waid ta ajab higgistama ja awwitab seedmist; agga kes liaste wina wõttab, se teeb ennesele suurt kahjo ja Cholera-tõbbi woib peagi temma külge kakkada.

- 5) Lia sõmisse eest peab kül ifka hoidma. Olgo toidus ennesest ka terwe süa, liaste prufitud kelab ta seedmist. Dhto tulleb ihha kasinaste toido wõtta.
- 6) Ihho warri peab nenda ollema, kuida ilm ning aeg käsib. Niid süggisel

tulleb terwisse polest wägga heaks, kui innimenne willatse kamsoli palja ihho peäl kannab ja kehha ümber kallewist wödd panneb.

- 7) Kui ihho higgistab, siis tulleb ni paljo, kui ial woimalik, selle eest hoolt kanda, et äkkitse külma libbi higgi seisma ei ja egga ärra ei ka-u.
- 8) Saunast ei olle kül kahjo karta; agga keelba tulleb pallawast saunast kohhe oue minnemast ehk saunas külma wet ennese peäle kallamast, waid pärrast wihlemist tulleb rind ja jallad hästi sojaks piddada ja külma jogi eest hoida.
- 9) Et ihho ikka lämmi seisab, seks aitab tee wessit, mis saksa kanna persedest, ehk müntist, ehk sahwest, ehk melissist ehk muist sesugguse rohtudest tehtud.
- 10) Et werre soonde sees werri jookseks, on hea, kui ihho ja keige ennamiste jallad soentud willase närtsuga hõrutakse.
- 11) Märjad ribed ja suggad tullewad kohhe ärra tombada jo kuiwad ümber panna ehk need märjad kuiwatada.
- 12) Sillo maiad on ni paljo, kui woib olla, puhtaks hoida. Kui juhtub, et paljo winnimesi ühhes ja sesammas toas ellawad ehk õ ajal ühhes kous maggawad, tullewad päwa ajal, kui ilm sallib, uksest ja aknad lahti tehha.
- 13) Hommigul ei pea sömatta tule kätte minnema.

Sedda wisi hoida, on iggal ajal tullus ja ep olle mitte ränt. Dypetago siis igga perremees omma perret sedda dypetust ja kandgo koolt, et feik sedda möda ellawad ja tewad.

IV. Kui Cholera-täbbi ennast näitab, kuidas abbi sada?

Kui need haigusse märgid, mis Nr. 1. on nimmetud, ennast näitawad, siis tulleb kohhe arstile, kes liggidal, sedda teada anda ja haiget innimest teiste seast isfi irraniste panna. Kui kindlaste teakse, et ta Cholera-haigusse poeb, siis on tarwis wibimatta sedda möda, kuidas haigusse wiha ehk haige inimese wannadus ehk temma rammo kannab $\frac{1}{2}$ bis $1\frac{1}{2}$ neela werd kääst lasta, pärrast sedda andakse femmale ka jogi, mis Nr. 9. nimmetud rohtudest kedetud; ja hõrutakse temma ihho, keige ennamiste süddame al, kampri ehk salmiat piritusse, terpentini ehk winaga, mis sennepi, pippre ehk Turgi-pippre ehk ka teggati peäl monni pääw on seisnud. Rõhho peäle pentakse kuma tuhka, kaera, klijahho ehk kui neist pudust, linnast riet, mis kuma wee sisse kastetakse, nenda kumalt, kui ihho kannatab. Tarwis on ka süddame olla plaastrit, mis sennepist, sojast happo taignast ehk leiwa sisust äddikaga ehk riwitud mädäda rõifaga tehtud, ning mao paika werre kanid

panna. Peäle sedda woib ka soe saun haigusse wihha ja woimust lammataba ehk kui keif ihho lammuni tekkide sisse saab mähkitud, mis pallawa wina sisse kastetud. Mis weel tehha, sedda peeb arst õppetama, kes abbiks on kutsutud.

V. Kuida need ennast hoiawad, kes nisugguste Cholera-heigedega ühhes ko-us on.

Need, kel Cholera-heigedega on teggemist, peawad

- 1) Keif sedda tähhele panna, mis Nr. 3. on õppetud.
- 2) Peäle sedda peawad nemmad, enne kui nemmad omma maiast wilja lähäwad, keif ihho ehk keige wähhemast ommad käed, tinningi kohta ja kõrwa taggust Cholera lubjaga ehk, kui sedda ei olle, ka kange äddikaga pessema.
- 3) Ennast hoidma, et többitse lõhn nende peale ei tulle.
- 4) Ühhes weikes lastikeses marga Cholera-lubja ehk kange äddikast ennest jures kandma, ja sellega käed, ninna allust ja tinningi kohta saggedaste märjaks teggema, ja kuiwa Cholera-lubja linnase kottikesse sees rinna peäl kandma.
- 5) Kui nemmed többitse külge putnud, warsti ommad käed Cholera-lubja ehk äddikaga pessema.
- 6) Kui jo illemal böldud, et ei tohi sömatta majast wilja minna, tulleb se keigenemiste neile tähhele panna, kes Cholera-haigede jure lähäwad.